

De Ekokathedraal van Louis G. Le Roy, Mildam

Principemodel op ware grootte van het afstudeerproject van de auteur

Bij het verwijderen van de stoeptegels blijft de afdruk van de tegel zichtbaar. Zo nu en dan blijven ook tegels achter.

Gestolde tijd

Bijna elk bouwproces wordt tegenwoordig ingezet aan de hand van een vooraf bepaald beeld dat zo goed mogelijk wordt nagebootst en gerealiseerd. Hierdoor is er geen ruimte voor de ontwikkeling van intuïtieve kwaliteiten binnen een ontwerp tijdens het bouwproces. Dit vergt immers tijd en biedt geen garantie in de zin van 'what you see is what you get'. Wanneer echter wel tijd wordt gemaakt voor intuïtie, ontstaat er een architectuur die zich met haar bouwers mee ontwikkelt.

Auteur Jeroen van Aerle   Fotograaf Lisette van Aerle

Als je in een positieve flow aan een inspirerende opdracht werkt, vliegt de dag voorbij. Het wachten op een vertraagde vlucht kan voor je gevoel eindeloos duren. Achter de opeenvolging van alledaagse gebeurtenissen gaat een dynamisch tijdsverloop schuil. Tijd ervaar je dan ook anders dan door een mechanische klok wordt gedictieerd. De vaak als negatief ervaren gemoedstoestand van verveling kan juist leiden tot heldere momenten. Pas als we niets doen, opent zich de ruimte voor denken en creativiteit. Er is dan ook geen kunstmatiger begrip dan tijd. Ooit begonnen als praktisch hulpmiddel, beheerst het tegenwoordig ieders leven.

Naast de kloktijd is er een andere, meer persoonlijke tijd die bij de meeste mensen naar de achtergrond is verdwenen. Want behalve dat we de tijd hebben, of meestal denken niet te hebben, zijn wij ook tijd, zoals de Joods-Franse filosoof Henri Bergson stelde. Deze tijd noemt hij 'duur' en wordt voornamelijk innerlijk en vanuit een intuïtief contact met de werkelijkheid ervaren. In tegenstelling tot hoe de natuurwetenschappen tijd zien, als een lange rij van elkaar

geïsoleerde punten, kent de tijd als duur geen onderbrekingen. Elk moment maakt deel uit van het heden als een ongedeeld geheel. Ons geheugen stelt ons in staat, uit dit geheel belangrijke momenten te filteren en deze met elkaar in verband te brengen. Door meer nadruk te leggen op onze innerlijke tijd leren we niet alleen onszelf maar ook de wereld om ons heen beter begrijpen. Een goed voorbeeld van een intuïtieve omgang met de werkelijkheid is te vinden in Mildam, een klein dorpje in de buurt van Heerenveen.

Ekokathedraal

Elke dinsdag is al vroeg in de ochtend vanaf de Yntzelaan het geluid te horen van ketsende straatklinkers. Een aantal jaren terug waren deze, voor de bouw zo kenmerkende geluiden, niet enkel gereserveerd voor de dinsdag, maar werd er dag in dag uit zwaar handwerk verricht. Waar deze dag enkele fanatieke vrijwilligers zich gezamenlijk inspannen, was het toen slechts één gedreven persoon. In dit Friese dorpje wordt al decennia lang door kunstenaar en

architect Louis Guillaume Le Roy gewerkt aan zijn Ekokathedraal. Een project dat zich, in ruimte en tijd, tot een complex organisch netwerk moet ontwikkelen. Betoverende bastionachtige structuren vormen slechts het begin van wat uiteindelijk een hectare breed en tweehonderd meter hoge constructie moet worden. Het woord kathedraal wordt door Le Roy gebruikt als metafoor voor een project dat zich over meerdere generaties uitstrekt. Er is dan ook geen concreet eindpunt door Le Roy vooraf vastgesteld: "Ik ga eindeloos door, want natuurlijke processen doen dat ook".

De naam Ekokathedraal wil zeggen dat alles wat in die kathedraal door mensen wordt gemaakt, wordt overgedragen aan de natuur. De natuur neemt de cultuur in zich op en doet haar langzaam verdwijnen. De mens bouwt vervolgens weer verder. Op deze manier ontstaat er een proces dat leidt tot een fusie waarin cultuur en natuur eindeloos samenwerken. Een dergelijke houding staat in groot contrast met de huidige tendens in de architectuur waarin het eindbeeld centraal staat.

Vormvisie Gestolde tijd

Maquettes geven een indruk van het beoogde bouwprincipe dat wordt gebruikt voor de totstandkoming van het cultureel centrum.

De intuïtieve manier van bouwen resulteert in ruimtes met een sculpturale kwaliteit.

De ruimte van het schaalmodel blootgesteld aan weersinvloeden

De auteur ontwierp in het kader van zijn afstudeerproject een cultureel centrum waarin het erfgoed van Le Roy centraal staat. Een sponsoring van drieduizend stoeptegels van Reijnders en spuitbeton van Vogel maakte het mogelijk te experimenteren met intuïtief bouwen in de vorm van een schaalmodel.

Architectuur of sculptuur?

In de architectonische ruimte beschouwt Dom Hans van der Laan architectuur in haar fundamentele betrekking tot de natuur: "De architectonische ruimte moeten wij beschouwen als een toevoegsel aan de natuurlijke ruimte, waardoor het conflict tussen deze ruimte en onze ervaringsruimte wordt opgeheven." Wanden worden gemaakt van materialen uit de natuur. Door wanden met elkaar te laten corresponderen, wordt een beperkte ruimte afgescheiden van de oneindige natuurlijke ruimte. Zo wordt een ervaringsruimte gecreëerd, die qua schaal beter in verhouding is met het lichaam. Van der Laan vergelijkt deze ervaring van het aardoppervlak met die van het 'nu' van de tijd, want ook dat 'nu' is het enige fenomeen dat mensen van het tijdsverloop ervaren. "Het doet zich voor als een scheiding tussen het verleden zonder begin en de toekomst zonder einde. Ook hier een begin en een eind, die ons beide ontgaan. Ons 'nu' kan zich uitbreiden tot een 'vandaag' of een 'dit jaar'. Het heeft dan een zekere duur, zoals het aardoppervlak een soort vorm krijgt

door bergen en dalen. Maar in principe is het 'nu' zonder duur, zonder bepaalde uitbreidbaarheid in de tijd. Om een tijdsduur te ervaren, moeten twee momenten uit de tijd worden gelicht en met elkaar in verband worden gebracht, wat ons tijdsduur doet waarderen. Zo kunnen wij ook de uitbreidbaarheid van de ruimte slechts waarderen, als wij oppervlakken aan elkaar laten beantwoorden, waar wij door ons voorstellingsvermogen toe in staat zijn. (...) Het aardmassief kunnen wij immers zien, maar de lucht niet, zoals wij het verleden kunnen kennen, maar de toekomst niet."

Ruimte afscheiden en vormgeven

Toch is het mogelijk om ruimte af te scheiden en vorm te geven, zonder dat lucht zichtbaar is. Voor het maakproces van een bronzen sculptuur is bijvoorbeeld een gietmal nodig, die alleen kan worden geproduceerd als het beeld al een keer in was is gemaakt. Het wassen beeld wordt omhuld door een vuurvast materiaal, waarna de was door verhitting uit de pasgevormde mal wordt gesmolten.

Beton heeft veel overeenkomstige eigenschappen met brons. Beide materialen worden immers in vloeibare vorm verwerkt. Een chemisch of natuurlijk pro-

Door tijd te stollen in materiaal wordt de gebruiker in het 'nu' in verband gebracht met het verleden waarin het bouwen plaatsvond

ces verandert langzaam de aggregatietoestand in hun uiteindelijk vaste vorm. Ze hebben geen eigen uitdrukking. Vorm en structuur worden overgenomen van het vormwerk waarin ze worden gegoten. Hierdoor kan zowel brons als beton vrijwel elke tactiele verschijningsvorm aannemen. In het geval van brons gieten is eerst een mal gemaakt. Het gegoten beeld is vervolgens het massief dat te midden van de ruimte staat. De mal is het negatief van het beeld en omsluit dezelfde ruimte als het massief inneemt. Het scheidt daardoor een stukje ruimte af, van de oneindige natuurlijke ruimte.

Dit is het tegenovergestelde van Van der Laans argumentatie wat betreft het creëren van architec-

tonische ruimte. Want hoewel de wanden waar hij het over heeft eenzelfde functie dienen als de mal van het beeld, namelijk het omsluiten en afscheiden van ruimtes in de natuurlijke ruimte, worden in het geval van Dom van der Laan de wanden en hun compositie ontworpen, wat resulteert in een architectonische ruimte, terwijl in het geval van het bronzen beeld de ruimte zelf wordt ontworpen die nodig is voor het negatief dat geen ruimte op zichzelf is.

Intuïtief bouwen

Voor het ontwerp van een cultureel centrum over het gedachtegoed van Le Roy, in het kader van een afstudeerproject aan de TU Eindhoven, is dezelfde intuïtieve manier van bouwen van de Ekokathedraal ingezet om te komen tot ruimtes. Net als bij de kunstenaar die zijn beeld in was vormgeeft, worden de ruimtes als massief uitgevoerd. Het bouwproces voltrekt zich in verschillende fasen en strekt zich uit over verschillende decennia. Met de hand worden, net als bij de Ekokathedraal, straatstenen één voor één zorgvuldig geplaatst. Telkens wanneer een

ruimte klaar is, zal deze in beton worden afgegoten. Nadat de beton is uitgehard, worden alle stenen weer stuk voor stuk met de hand verwijderd tot het negatief overblijft.

De afdrucken van de stenen die in het beton achterblijven, herinneren aan de arbeid en de tijd die in het bouwwerk zijn gestoken. Aan de esthetiek is af te lezen hoe de muur is gemaakt, dat is de natuur van het materiaal. Bouwers hebben zo de tijd om het materiaal te leren kennen. Met de komst van een nieuwe generatie bouwers worden in de loop van de tijd nieuwe technieken gebruikt, die invloed hebben op het uiterlijk van de ruimte, waardoor de verschijningsvorm niet is te voorspellen. Zo ontwikkelt het gebouw zich net als haar bouwers en net als de natuur door de tijd heen.

Door tijd te stollen in materiaal wordt de gebruiker in het 'nu' in verband gebracht met het verleden waarin het bouwen plaatsvond. De gebruiker herbeleefd het ontstaansproces van het gebouw door de materialisatie. Er wordt als het ware een raam geopend dat een kijkje geeft in een andere tijd.